

УДК 342.7

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2023-45-294>

А. М. Мерник, к. ю.н., доцент, провідний науковий співробітник сектору теоретико-методологічних проблем організації державної влади НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
orcid ID : 0000-0002-9762-3057

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

***Анотація.** У статті розглядається юридичний аспект моменту початку життя людини, що є необхідним для ефективності захисту основного права людини — права на життя. Важливим є питання врегулювання моменту початку життя людини, щоб створити ефективні засоби захисту права на життя в різних юридичних ситуаціях. У статті звертається увага на різні аспекти початку життя людини: медичний — початок життя з позиції медичних показників; релігійний — початок життя людини відповідно до вірувань людини у душу чи іншу релігійну субстанцію; юридичний — момент початку захисту права на життя людини. Наголошується на тому, що як на національному, так і на міжнародному рівні відсутній єдиний підхід до визначення моменту початку життя людини. Розкриваються підходи до моменту початку життя людини в різних міжнародних правових актах, джерелах права зарубіжних країн, практиці європейського суду з прав людини.*

***Ключові слова.** Права людини, право на життя, початок життя, виникнення права, ембріон, плід, вагітність.*

Постановка проблеми. Право на життя за своєю сутністю є абсолютним, природним та невід'ємним правом кожної особи. Цінність життя кожної окремої людини зумовлює беззаперечну необхідність у точній та ефективній правовій регламентації права на життя людини. З цього випливає нерозривний взаємозв'язок не тільки між правом на життя як фундаментальною цінністю та його закріпленням, а й між його належним виконанням.

Право на життя є одним з основних прав людини, яке гарантується міжнародними договорами в галузі прав людини та Конституцією кожної держави. Це право розглядається як невід'ємне право, яким людина наділена від природи, а не за фактом своє належності до соціальних станів. Захист цього права має велике значення для забезпечення безпеки та життєвих умов людей. У практиці Європейського суду з прав людини зміст права на життя визначається як право на життя людини та забезпечення захисту від будь-яких дій, які можуть призвести до його порушення.

Суперечливими питаннями у контексті забезпечення права на життя як на міжнародному, так і на внутрішньому національному рівні залишаються зміст цього права, момент його виникнення та припинення. Тому, слід розібратися у найбільш дискусійному питанні щодо права на життя – моменті його виникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом сучасних підходів до визначення початку життя, моментів його виникнення та внутрішнього змісту займалися Д. Береговий [3], І. Сеньюта [9], В. Городовенко [4], Т. Фулей [4], М. Тиріна [12], О. Орлова [8] та інші. Внаслідок зазначеного аналізу було виділено різні підходи до моменту початку життя людини, його змісту та особливостей реалізації.

Мета дослідження полягає в узагальненні особливостей правового регулювання початку права на життя у людини. Матеріали статті представляють цінність для науковців, студентів юридичних вузів, що спеціалізуються на цьому напрямі та всіх, хто цікавиться порушеною проблематикою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одразу слід наголосити, що питання початку життя людини може розглядатися

з різним аспектів: медичного – початок життя з позиції медичних показників; релігійного – початок життя людини відповідно до вірувань людини у душу чи іншу релігійну субстанцію; юридичний – момент початку захисту права на життя людини.

Відповідно до релігійного підходу людина знаходить душу або початок життя людини починається у момент зачаття безпосередньо від Бога. Тлумачення Біблії дозволяє стверджувати, що відповідно до цього підходу людське життя священне: з моменту її появи вона має на увазі творче діяння Бога. Порушуючи ці закони, людина завдає образу Богу, руйнує себе і все людство і подібним чином послаблює громаду, членом якої є.

Питанню юридичного визначення моменту початку життя присвячено доволі багато наукових робіт, проте серед вчених досі немає єдиної позиції щодо цього питання. Як на національному, так і на міжнародному рівні відсутній єдиний підхід до визначення моменту початку життя людини. Найрозповсюдженим варіантом залишається відлік початку життя з моменту народження, проте існують й інші думки. Ця обставина обумовлена здебільшого відсутністю єдності в питанні сприйняття початку життя через культурні, релігійні, ментальні та інші ознаки відмінностей та диференційності поглядів частин світового суспільства.

Стаття 16 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [7] та стаття 6 Загальної декларації прав людини [5] лише закріплюють принцип: «Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності». Декларація прав дитини 1959 року, в преамбулі підкреслює: «Дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження». Американської конвенція з прав людини [2] зазначає, що право на життя розпочинається захищатися з моменту зачаття.

Одним з нормативних документів, який закріплює право на життя та в імперативному порядку вимагає від усіх Договірних Сторін його виконання, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [6], яка в перших статтях тексту закріплює саме право людини на життя. Конвен-

ції не містить відповідної згадки про момент початку юридичного захисту права на життя або щодо правового статусу ембріона.

В Конституції Великобританії право на життя тлумачиться як чинне щодо людини лише з моменту народження; Франції – вказує на неприпустимість тлумачення положень міжнародного права як обмежуючих щодо права на добровільне переривання вагітності; Словацької та Чеської республіки – людське життя гідне охорони до народження; Федеративної республіки Німеччини – кожен має право на життя та фізичну недоторканність ... це стосується і ненароджених дітей; Ірландії – держава визнає право на життя ненародженої дитини, маючи на увазі рівне право на життя матері, гарантує у своїх законах повагу та, наскільки це можливо, захищає і підтримує своїми законами це право.

Аналіз сучасних підходів до визначення моменту початку життя дозволяє виокремити три основні підходи: абсолютистський, помірний та ліберальний.

Абсолютистський підхід полягає в аргументації осуду абортів незалежно від термінів вагітності, посиляючись на релігійну культуру, що виказує значну повагу до людського життя ще з моменту його зачаття. Прибічниками цього підходу виказуються категорично проти та не розглядають компромісів стосовно дій та заходів, що можуть призвести до ушкодження або припинити розвиток ембріону або плоду. Вони розглядають запліднену яйцеклітину/ембріон як істоту, яка має право на життя. Обов'язком держави буде забезпечувати розвиток життя на будь-якій стадії та його абсолютний захист.

Прибічники помірному підходу обґрунтовують свою позицію тим, що суб'єктом права на життя та інших прав людини є виключно народжена дитина. Такий погляд може суперечити окремим положенням нашого національного законодавства, наприклад статті 1261 Цивільного кодексу України[13], яка зазначає, що у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті... Тобто, національне законодавство фактично визнає право зачатої за життя спадкодавця

дитини на спадщину. Однак прибічники помірною підходу відсилаються до того, що у різні стадії свого внутрішньоутробного розвитку, дитина є частиною матері. Виходячи з даної тези, вони зазначають неможливість ембріону бути визнаним особою та суб'єктом права на життя. Запліднена яйцеклітина розвивається в людській істоті поступово й ембріон має значну, але не абсолютну цінність.

Ліберальний підхід виступає центристською позицією двох крайностей сприйняття появи права на життя. Він полягає в розгляді ембріона як об'єкту, що розвивається та поступово набуває право на життя в окремий період. При цьому немає чіткої та одностайної позиції стосовно конкретизації даного періоду. Це може бути період «досягнення життєздатності», досягнення певного рівня розвитку з медичної точки зору тощо.

При визначенні моменту початку життя у людини слід відмежовувати різні медичні терміни, які важливі для розуміння проблематики. Так, слід відмежовувати термін «ембріон», як організм, починаючи зі стадії зиготи до народження чи виходу з яйцевих оболонок. Термін «ембріон» застосовують у відношенні до ранніх стадій розвитку людини. Другий термін про який слід говорити – це «плід», як ембріон людини з 8-го тижня розвитку (в деяких джерелах 9 або 10 тижні), коли закладено всі основні органи. Межові рамки розвитку плода у часі припиняються в момент початку пологів. Саме тому, можемо припустити, що й моменти початку життя людини тісно пов'язані з зазначеними періодами внутрішньоутробного розвитку організму людини. Деякі підходи визнають життя людини вже на етапі ембріонального розвитку (до 8 тижня вагітності), інші – на етапі розвитку плода (з 8 тижня вагітності та до моменту початку пологів), треті – з моменту початку пологів (українське законодавство в кримінальній галузі права), останні – з моменту народження.

На сьогодні співтовариство притримується позиції розсудливості з боку питання визначення відправної точки виникнення життя та, відповідно, отримання ембріоном або плодом правового статусу [12, с. 258]. Це дозволяє державам самостійно провадити та визначати своє законодавче бачення початку жит-

тя керуючись провідними, домінуючими поглядами свого народу.

Європейський суд з прав людини також неодноразово розглядав питання застосування статті 2 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [6], яка захищає право на життя. Найпоширенішими категоріями справ, які розглядаються у цьому контексті є: справи щодо ненадання належної медичної допомоги, що призвело до смерті особи або поставило її життя під загрозу; справи щодо тривалого або неефективного розслідування обставин смерті; справи щодо припинення штучної підтримки життя; справи стосовно права ембріона на життя [9, с. 9].

Суду своїх рішеннях зазначає, що питання меж захисту права на життя, його початку належить до можливості розсуду держав, не викладаючи свого власного бачення зазначеного питання. Наприклад, у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Vo v. France» від 2004 року [11] заявниця знаходилася на 6 місяці вагітності, мала пройти обстеження в лікарні, а іншій пацієнтці з таким самим прізвищем мали видаляти спіраль. Лікар не встановив, хто саме перед ним і почав видалення. У зв'язку з помилкою лікаря пані Во була змушена зробити аборт. Лікар, дії якого призвели до переривання вагітності, був виправданий судом на тій підставі, що утробний плід, який не є людською істотою, не підпадає під захист кримінального права. Заявниця скаржилася, що відсутність у французькій правовій системі кримінального засобу правового захисту для покарання за ненавмисне знищення плоду є неспроможністю держави захистити законом право на життя за значенням статті 2 Конвенції. Враховуючи, що досліджені конвенційними інститутами закони про аборти різних країн не визнають ненароджену дитину «особою», яка прямо підпадає під захист статті 2 Конвенції, суд дійшов висновку, що, якщо у ненародженого є право на життя, це право явно обмежене інтересами його матері.

Таким чином, у цій справі встановлюються фактичні обставини відповідно до яких заявниці був зроблений медичний аборт через лікарську помилку, при цьому суд не дає відповіді

на питання, чи підпадає небажане переривання вагітності під захист статті 2 Конвенції, проте суд приходить до висновку, що за відсутності загального компромісу щодо визначенні початку життя в юридичній площині, відправна точка права на життя відноситься до можливості розсуду, що належить державам. Європейський суд з прав людини наголосив, що потенціал ембріона стати людиною потребує захисту в рамках права на гідність, а не права на життя в розумінні статті 2 Конвенції. Питання визначення моменту початку життя важливе для вирішення питання засобів захисту такого права та його суперечностей з правом на життя інших.

Тобто в цій справі Європейський суд з прав людини вирішив не встановлювати конкретний момент початку права на життя, дозволивши державам на власний розсуд вирішувати питання про часові межі виникнення цього права. Тут слід згадати про доктрину свободи розсуду, яка застосовується Судом та передбачає можливість держав самостійно відповідати на юридичні питання та застосувати дискреційні повноваження щодо прав людини відповідно до особливостей правових систем конкретної країни.

Питання початку життя людини тісно пов'язане з ембріональним розвитком плода в утробі матері та легалізації конкретного часу можливого переривання вагітності. Європейський суд з прав людини розглядаючи аналогічне питання у травні 1980 року виніс рішення у справі «Paton v. UK» [10], де визначив, що право на життя (стаття 2 Конвенції), передбачає право на аборт на ранніх стадіях вагітності, коли йдеться мова про захист здоров'я і життя жінки. Зі вищевказаного можна зробити висновок, що питання про конкретні часові межі виникнення в юридичному сенсі права на життя не вирішуються Європейським судом з прав людини, однак в контексті захисту права на життя матері, аборт на ранніх стадіях є виправданою дією. Д. Береговий з зазначеного твердження робить висновок про відсутність права на життя у ембріона «з моменту зачаття» в розумінні практики суду [3, с. 140].

Щодо питання співвідношення життя матері та ембріона діє так званий утилітарний підхід до прав людини та людської гід-

ності, коли зберігається життя матері з позиції реального існування її як людини та можливого її запліднення у майбутньому.

Колізійним виглядає й врегулювання питання юридичного початку захисту права на життя людини в різних галузях права, проте тут слід враховувати різність правових відносин, що підлягають регулюванню. Наприклад, згідно з положеннями Цивільного кодексу України немайнові права у людини виникають з моменту народження. Що стосується кримінального права, то початковим моментом життя, як об'єкта посягання при вбивстві, слід вважати початок фізіологічних пологів. З першого погляду може здатися, що між нормами права існує колізія, яка встановлює різні часові моменти виникнення права на життя. Але з іншого боку у цивільному праві мова йде про всі немайнові відносини людини, суб'єктом яких може бути людина, а в кримінальному праві – про право на життя як предмет злочинного посягання. Тож маємо різні за змістом та обсягом суспільні відносини.

Якщо розглядати право на штучне переривання вагітності з боку національного законодавчого регулювання, то воно вбачається відображенням саме ліберального підходу. Відповідно до чинної постанови Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» встановлюються певні обмеження застосування штучного переривання вагітності, строк якої становить від 12 до 22 тижнів. Таким чином, даний вид абортів (12–22 тижнів) може бути проведений тільки за заявою самої жінки та висновком комісії з огляду на затверджений перелік підстав. До таких підстав відносяться певні розлади психіки, вік вагітної жінки меншим ніж 15 років або більше 45 років, настання вагітності внаслідок згвалтування та інші.

Однак, розподіл на три основні підходи, по суті, є поверхневим аналізом позицій сприйняття появи права на життя. Якщо розглядати детальніше ці підходи, то стає зрозумілим неможливість врахування кожної персонально-унікальної позиції та встановити єдиний підхід, що відповідав би поглядам абсолютної більшості. Наприклад, з філософсько-медичної площини вагомим буде питання того, як у плода формується сприйняття зо-

внішнього світу і на якому етапі з'являється свідомість. Через те, що наразі неможливо чітко встановити час появи свідомості, з'являється ще більше можливих позицій щодо виникнення права на життя у представників ліберального підходу:

- 1) Коли плод стає здатними що-небудь відчувати;
- 2) Початок раннього розвитку складної мозкової активності плода;
- 3) Тощо.

Окремо слід розглядати проблематику розвитку сучасного медичного права та можливості існування та функціонування ембріону людини в штучних умовах, поза утробою матері. Питання штучного запліднення зумовлює необхідність розгляду можливою правосуб'єктності ембріона. Проте наділення ембріона правом на життя в умовах сьогодення є сумнівним, що підтверджується практикою Європейського суду з прав людини. Так, у справі Evans проти Сполученого Королівства [1], заявниця вважала, що відкликання згоди чоловіка на зберігання ембріонів, батьком і мати яких вони є, порушує право на життя ненароджених дітей. Проте, Суд наголосив, що британське право не визнає за ембріоном самостійної правосуб'єктності і не дозволяє особі-посереднику стверджувати від його імені про право на життя, гарантоване статтею 2, і тому ембріон не користується правом на життя у розумінні статті 2 Конвенції про права і свободи людини і громадянина.

Висновки. Життя людини є найважливішою цінністю демократичної держави. Сучасні цивілізовані країни вживають всіх можливих заходів для того, щоб забезпечити кожній людині право на життя.

Право людини на життя безперечно є цінністю всієї світової спільноти. Однак, в правовій думці залишаються невирішеними питання часових меж юридичного виникнення права на життя, що зумовлює існування певних суперечностей між природно-правовою теорією та фактичними інструментами, які сприяють реалізації права на життя.

Європейський суд з прав людини при розгляді справ також чітко не може встановити період появи права на життя. Враховуючи плюралізм поглядів стосовно питання виникнення пра-

ва на життя та фактичну неможливість наразі надати на нього відповідь як з філософської, так і з медичної точки зору – його врегулювання можливо лише на рівні регіональному або державному.

Якщо розглядати детальніше питання моменту початку життя людини, то стає зрозумілим неможливість врахування кожної персонально-унікальної позиції та встановлення єдиного підходу, який буде відповідати або враховувати всі обставини конкретного випадку. Проте відсутність єдиного підходу щодо моменту початку життя людини може завдавати суттєвої шкоди інституту захисту права на життя.

Список використаних джерел:

1. Case of Evans v. the United Kingdom (Application no. 6339/05): Judgment European Court of Human Rights, 10 April 2007 r. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80046%22%5D%7D>.
2. American convention on human rights. Режим доступу: <http://www.cidh.org/Basicos/English/Basic3.American%20Convention.htm>
3. Береговий Д. І. Початок життя людини: юридичний вимір. Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції. Одеса, 2010. С. 138–141
4. Городовенко В. В., Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. Науково-методичний посібник для суддів, 2015. С. 89–100.
5. Загальна декларація прав людини : прийнята резолюцією 217 А (III) Ген. Асамблеї ООН 10.12.1948 р. Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 р. (з поправками, внес. відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15; з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16). Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 19.10.1973 р. Законодавство України. Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
8. Орлова О. О. Право на життя в аспекті реалізації норм Конвенції про захист прав людини і основних свобод : Матеріали круглого столу «Практика Європейського суду з прав людини як джерело національного права», 2017. С. 19–21.

9. Сенюта І. Я. Правові позиція Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Методичні рекомендації для адвокатів: Фактор, 2020. С. 9–55.
10. Судове рішення ЄСПЛ у справі «Patonv. UK». Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74270&filename=001-74270.pdf>
11. Судове рішення ЄСПЛ у справі «Vov. France». Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-61887%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-61887%22])
12. Тиріна, М. П. Ембріон як суб'єкт біологічних прав у сучасному законодавстві. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2012. Вип. 20. Ч. 2. Т. 1. С. 258–261.
13. Цивільний кодекс України : 16.01.2003 р. № 435-IV // Законодавство України / Верхов. Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

REFERENCES :

1. Case of Evans v. the United Kingdom(Application no. 6339/05):Judgment European Court of Human Rights, 10 April 2007 r. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-80046%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-80046%22]).
2. American convention on human rights. Rezhym dostupu:<http://www.cidh.org/Basicos/English/Basic3.American%20Convention.htm>
3. Berehovi D. I. (2010). Pochatok zhyttia liudyny: yurydychnyi vymir. Mizhnarodni chytannia prysviacheni pamiaty profesora Imperatorskoho Novorosiiskoho universytetu P. Ye. Kazanskoho: materialy Mizhnarodnoi konferentsii. Odesa.
4. Horodovenko V. V., Fulei T. I. (2015). Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni pravosuddia. Naukovometodychnyi posibnyk dlia suddiv.
5. Zahalna deklaratsiia prav liudyny :pryiniata rezoliutsiieiu 217 A (III) Hen. Asamblei OON 10.12.1948 r. Zakonodavstvo Ukrainy / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
6. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod : vid 04.11.1950 r. (z popravkamy, vnes. vidpovidno do polozhen Protokoliv № 11, 14 ta 15; z Protokolamy № 1, 4, 6, 7, 12, 13 ta 16). Zakonodavstvo Ukrainy / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
7. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava : vid 19.10.1973 r. Zakonodavstvo Ukrainy. Verkhov. Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
8. Orlova O. O. (2017). Pravo na zhyttia v aspekti realizatsii norm Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovnykh svobod : Materialy kruhloho stolu

- «Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo natsionalnoho prava».
9. Seniuta I. Ya. (2020). Pravovi pozytsiia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u sferi okhorony zdorovia. Metodychni rekomendatsii dlia advokativ: Faktor.
 10. Sudove rishennia YeSPL u spravi «Patonv. UK». Rezhym dostupu: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74270&filename=001-74270.pdf>
 11. Sudove rishennia YeSPL u spravi «Vov. France». Rezhym dostupu: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-61887%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-61887%22]})
 12. Tyrina, M. P. (2012). Embrion yak subiekt biolohichnykh prav u suchasnomu zakonodavstvi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : Serii: Pravo*. Uzhhorod : Vydavnychiy dim «Helvetyka», Issue. 20. Part. 2. Voll. 1. pp. 258–261.
 13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : 16.01.2003 r. № 435-IV // Zakonodavstvo Ukrainy / Verkhov. Rada Ukrainy. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

A. M. Mernyk

Problem questions of definition the moment of the emergence of the right to human life

Summary. *The article considers the legal aspect of the moment of the beginning of a person's life, which is necessary for the effective protection of the basic human right – the right to life. That is why it is important to regulate the moment of the beginning of a person's life in order to create effective means of protecting the right to life in various legal situations. The article draws attention to various aspects of the beginning of a person's life: medical – the beginning of life from the standpoint of medical indicators; religious – the beginning of a person's life according to a person's beliefs in the soul or another religious substance; legal – the moment of the beginning of the protection of the right to human life. It is emphasized that, both at the national and international level, there is no single approach to determining the moment of the beginning of a person's life. Approaches to the moment of the beginning of a person's life in various international legal acts, sources of law of foreign countries, practice of the European Court of Human Rights are revealed. Analysis of modern approaches to determining the moment of the beginning of life allows us to distinguish three main approaches: absolutist, moderate and liberal. The absolutist approach consists in arguing for the condemnation of abortion regardless of the term of pregnancy, referring to a religious culture that shows a significant respect for*

human life from the moment of its conception. Proponents of a moderate approach justify their position by the fact that the subject of the right to life and other human rights is exclusively the born child. The liberal approach is a centrist position of the two extremes of perception of the emergence of the right to life. It consists in considering the embryo as an object that develops and gradually acquires the right to life in a separate period. At the same time, there is no clear and unanimous position regarding the specification of this period.

When determining the moment of the beginning of a person's life, different medical terms should be distinguished, which are important for understanding the problem. Thus, the term «embryo» should be defined as an organism, starting from the zygote stage before birth or exit from the egg shells. The term «embryo» is used in relation to the early stages of human development. The second term to talk about is the «fetus», like a human embryo from the 8th week of development (in some sources 9 or 10 weeks), when all the main organs are laid. The boundaries of fetal development in time cease at the moment of childbirth. That is why we can assume that the moments of the beginning of a person's life are closely related to the specified periods of intrauterine development of the human body. Some approaches recognize human life already at the stage of embryonic development (up to the 8th week of pregnancy), others – at the stage of fetal development (from the 8th week of pregnancy to the moment of childbirth), others – from the moment of childbirth (Ukrainian legislation in the criminal field of law), the latter – from the moment of birth.

Keywords. *Human rights, the right to life, the beginning of life, the emergence of a right, embryo, fetus, pregnancy.*